

Ovde se doslovno radi o pitanjima života i smrti, kronično zagađenje zraka u Bosni i Hercegovini nije tema predizbornih prepucavanja. Nebriga politike, podilaženje investitorima i visoke cene energenata prisiljavaju građane na individualna rešenja, a jedino "rešenje" koje se nameće je ostanak u kućama.

Većina kuća u bližoj okolini željezare u Zenici ima bašte i vrtove, ali je voće i povrće prekriveno sivom prašinom. "Mi ne sadimo ništa jer su nas upozorili da to nije zdravo", kaže Fehim H., otac troje dece školskog uzrasta. Iako su stanovnici naselja oko železare upozoreni da ne drže kokoške, Fehim ipak to radi jer, kao i mnoge njegove komšije koje imaju decu, nemaju drugog izbora. Jaja na pijaci, kao i mnogi drugi prehrambeni proizvodi, su im preskupi. U porodici radi samo on, i zarađuje minimalnu platu, dok supruga povremeno nađe neki poslić.

Tek nekolicina ljudi u ovim naseljima je zaposlena, a neretko rade u prekarnim uslovima zarađujući tek minimum koji im ne dozvoljava da priušte deci i sebi pristojan život.

Siromaštvo ih tera da se u zimskim mjesecima griju drvenim ugljem koji kupuju od ljudi koji ga iskopavaju u nelagalnim rudnicima u okolini i koji je izuzetno lošeg kvaliteta.

Oboljenja pluća, kancerogena i srčana oboljenja, svakodnevnica su u ovom gradu. Zimski period je najteži. Meštani kažu da nekada danima ne mogu pustiti decu da izađu iz kuća, čak da idu školu, nadajući se da dok su u kući bivaju manje izloženi vazduhu koji doslovno ubija. Stariji ljudi ostaju zatvoreni nekada i sedmicama. Ipak, u svakoj kući su vidljive naslage crne sitne prašine koju je lepljiva i, kažu nam, nemoguće ju je ukloniti.

Prema rezultatima mjerenja kancerogenih materija u okolini departmana Koksara kompanije ArcelorMittal Zenica obavljenim ovog proleća, satne koncentracije benzena su u proseku 18 puta veće od ciljne vrednosti za zaštitu zdravlja ljudi, tvrde aktivisti Eko foruma Zenica. Maksimalna koncentracija zabeležena u poslednjoj sedmici marta iznosila 1279 µg/m³, a što je i 255 puta iznad ciljne vrednosti.

Rezultati merenja koja su vršena u martu i aprilu ove godine, te analiza izvršenih naknadno, pokazale su alarmantne količine kancerogenih materija u zraku. Na ovaj problem eko aktivisti iz Zenice upozoravaju godinama, ali do sada nema rezultata. Sada pozivaju građane da dižu ličnu parnice za nadoknadu štete protiv vlasnika Željezare.

Kisele kiše

Zenica nije jedini grad u BiH u kojem se ljudi doslovno guše i umiru zbog zagađenja zraka. Tuzla, naročito naselja oko Termoelektrane koja je najveći proizvođač električne energije u BiH, a za rad koristi uglj, takođe se plaše.

Aktivista Goran Stojak tvrdi da je na području naselja u neposrednoj blizini Termoelektrane,

samo u 2020. godini od posledica vezanih za zagađenje zraka umrlo 38 ljudi. “Ovde nekad tek u podne svane, jer se ništa ne vidi od smoga. Od prašine se oseti ljutina u grlu i peckanje očiju. Padaju kisele kiše, po stanovnicima pada magla iz Termoelektrane”, tvrdi Stojak. Human Rights Watch, organizacija čiji fokus je na ljudskim pravima, nedavno je izašla u javnost sa zabrinjavajućim informacijama o zagađenju zraka u BiH. Njihov izveštaj je publikovan pre više od mesec dana no, kako kaže HRW istraživač Felix Horne, do sada nije bilo adekvatnih reakcija iz BiH. “HRW je pisao različitim ministrima na različitim nivoima u BiH, kompanijama koje proizvode struju, kantonalnim vlastima. Odgovorili su Elektroprivreda Republike Srpske, Ministarstvo rudarstva i enrgetike iz tog entiteta i kantonalne vlasti u Sarajevu. Generalno, priznali su da postoji problem sa zagađenjem”, kaže za Bilten Horne. HRW je svestan da pojedine vlade, naročito u Tuzli, Banja Luci i Sarajevu, poduzimaju određene mere, ali da su rezultati limitirani. Anes Podić, ispred Udruženja Eko akcija kaže da izostanak reakcije na ovaj, ali i brojne druge izveštaje koji upozoravaju na zagađenje, nije iznenađenje, naročito u izbornoj godini. “Briga za ljude se u BiH ispoljava samo ako se na takav način mogu skupiti njihovi glasovi. Dok god izborima dominiraju pitanja navodno suprotstavljenih nacionalnih identiteta, rešavanje okolišnih problema neće postati prioritet”, kaže Podić za Bilten.

Najzagađenija zemlja u Evropi

HRW tvrdi da su im sagovornici tokom istraživanja ukazali na strah od povećanja kancerogenih i oboljenja respiratornog sistema, te od kardiovaskularnih bolesti koje su prisutne i u nekoliko generacija kod više članova porodica. Sve što građani mogu uraditi je da ograniče kretanje u danima, nekada mesecima, kada je zagađenje naročito pojačano, ali to nije rešenje.

Poslednji izvještaj, ali i niz drugih, pokazuju da su izvori zagađenja neretko projekti u kojima sudjeluju strani investitori koji se često ne pridržavaju pravila i zakona, što vlasti tolerišu, kakav je slučaj Železare u Zenici.

“EU je podržala širenje upotrebe gasa i unutar EU i na zapadnom Balkanu, istovremeno govoreći o potrebi rešavanja klimatske krize. Ne mogu to imati na oba načina. Pitanje snabdevanja gasom iz Rusije trebalo bi da podstakne hitno preispitivanje i trebalo bi da dovede do udvostručavanja podrške za brzu tranziciju na obnovljivu energiju, a ne povratka na sve veću podršku za više energije iz uglja”, upozorava Horne koji tvrdi da BiH ima dovoljno energetskeg potencijala i da rešenja postoje.

Kako u Tuzli i Zenici, od zagađenja zraka oboljevaju i stanovnici Sarajeva. Sva tri grada godinama se nalaze na listi najzagađenijih gradova u Evropi, naročito u zimskim mesecima,

na što upozorava i Svetska zdravstvena organizacija koja tvrdi da zbog visokog stepena zagađenosti, BiH ima 231 umrlu osobu na 100 hiljada stanovnika.

Zima koja dolazi mogla bi biti još gora. Podić upozorava kako ove godine ljudima u BiH problem neće biti samo redovno zagađenje vazduha već i hladni domovi. "Došlo je da enormnog poskupljenja svih energenata koja se koriste za grejanje u BiH. Skoro tri četvrtine stanovnika BiH za grejanje koristi drvo, dok je sve veća upotreba i drvnih peleta", kaže Podić dodajući kako postojeće mjere zabrane izvoza ovih proizvoda nisu dovele do snižavanja cena. Cena metra drva za ogrijev u BiH trenutno prelazi 70 eura, dok je 10 kg pelata oko 5 eura. Istovremeno, najniža penzija je tek nešto malo više od 200 eura, koliko je i minimalna plata, dok je prosečna oko 500 eura.

"Izvoznici su zabranu protumačili kao predizborni trik i nastavili da lageruju proizvode u očekivanju podizanja zabrane i nastavka unosnog izvoza. Dok drva za grejanje ima u izobilju i u bh. šumama i na skladištima privatnih kompanija, za domaćinstva drva ili nema ili su prinuđena da ih plaćaju po visokim cenama što će mnoga domaćinstva naterati u hladnoću i bolest", zaključuje Podić.

Zagađenje, ali ni ekonomija ili mere kojima bi stanovništvu olakšali tešku zimu koja dolazi, nisu predizborna tema, ni ove godine. Oni koji ostanu u BiH, iz koje stanovništvo masovno odlazi, u strahu očekuju prve zimske dane, piše Bilten.